

კონსტანტინე გამსახურდიას „მთვარის მოტაცების“ კონცეპტები

კუცია ნანა
თოდუა მირანდა
ტურავა მარინე

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი: კონსტანტინე გამსახურდიას „მთვარის მოტაცება“ გამორჩეული ტექსტია. სოციალისტური რეალიზმის ლიტერატურული კანონის ზეობისას დიდ მწერალი ქმნის ეპოქის მონუმენტურ სურათს, აბსოლუტურად „ამოვარდნილს“ ჟამის ლიტერატურული კანონიკიდან.

მითოსის, ფოლკლორის, ისტორიული კოლიზიების ორიგინალური ნაზავი ქმნის უნიკალურ მხატვრულ ქსოვილს.

წერილის მიზანია წარმოვადგინოთ რომანის საბჭოური და პოსტსაბჭოური აღქმის კონცეპტები, კერძოდ, ბესო ჟღენტისა და სოსო სიგუას ესეების გააზრება.

ლიტერატურათმცოდნეთა აღქმა აბსოლუტურად განსხვავებულია.

საბჭოური კრიტიკის აღქმით, ტექსტი სოციალისტური აღმშენებლობის აპოლოგიაა, დადებითი პერსონაჟი არზაყანია, რომელიც „ახალი დროის გმირია“, „ეპოქალურად“ მოაზროვნე, ცივილიზაცია უპირატესია კულტურაზე, ბოლშევიზმი - ყოფიერების ტრადიციულ ქართულ წესზე.

პოსტსაბჭოთა კრიტიკის კონცეპტით, რომანი წარმოუდგენელი სიღრმით რეფლექსირებს ტრადიციული, მრავალსაუკუნოვანი, უნიკალური ქართული კულტურის ბედს ბოლშევიზმის ზეობისას, რეალური გმირი თარაშია - გენეტიკით, აღზრდით, ერუდიციით, ტრადიციულობით გამორჩეული, კულტურა უპირატესია ცივილიზაციაზე, ყოფიერების ქართული წესი - მარადიული, გამართლებული, წარუვალი, განსხვავებით ბოლშევიზმის „მრწამსისაგან.“

წერილში გამოვკვეთეთ რომანის მითოსური შრეები, ანტიკური ტრაგედიის პლასტები ტექსტში: ერთი მხრივ, მწერლის მიერ არზაყანის, როგორც „ახალმოწესის“ პერსონაჟის ხატვისას მამისმკვლელობის, ინცესტის პედალირება ბოლშევიზმის არსის წარმოსაჩენად, მეორე მხრივ - სხვა ბოლშევიკის (არლან არენბას) მიერ ათასწლოვანი მუხის მოჭრა, როგორც ასევე პარაბოლა ფესვების სიძულვილისა.

ტექსტში ერთმანეთს ეწვნის დიონისურ-აპოლონური პლასტები, წარმომჩენი კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედების ნიცმეანური, ბერგსონისეული კონცეპტებისა, რაც უაღრესად ორიგინალურად და ორგანულად ერწყმის ზოგადქართული მითოსის საინტერესო პასაჟებს (არამხუტუ-ამირანი, ათასწლოვანი

მუხა, მეზირი...).

რომანში გამოკვეთილია ანტიკური მოირა-ფატუმის (ბედისწერის) კონცეპტიც, რაც ასევე ხაზგასმულია წერილში. ასევე რეფლექსირებულია ჰესიოდეს „თეოგონიისა“ და აპოლონიოს როდოსელის „არგონავტიკის“ პასაჟები (ზევის მიერ კრონოსის მოკვლა, მიცვალებულთა ხეზე დაკიდება და სხვ.).

„მთვარის მოტაცება“ ნამდვილად „ეპოქის დოკუმენტი“ (ს. სიგუა), „ქართული რომანისტიკის ერთ-ერთი საუკეთესო მიღწევა“ (რ.ჩხეიძე), ტექსტი, რომელშიც ყოველი თაობის მკითხველი ამოიკითხავს მეოცე საუკუნის ოცდაათიანი წლების ტრაგედიის უზუსტეს მხატვრულ ანარეკლს.

საკვანძო სიტყვები: რომანი, სოციალისტური რეალიზმი, საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა ლიტერატურათმცოდნეობა, მითოსი, ეპოქა.

„მთვარის მოტაცება“ კონსტანტინე გამსახურდიას მთავარი თხზულებაა (თუმცა ქართული კრიტიკა გაცილებით დიდ ყურადღებას უთმობდა „დიდოსტატის მარჯვენასა“ და ტრილოგიას „დავით აღმაშენებელი“).

მონოგრაფიაში „ქართული მწერლობა თვალის გადავლებით“ როსტომ ჩხეიძე წერს: „კონსტანტინე გამსახურდიას შემოქმედების გვირგვინი მაინც აღმოჩნდებოდა თანადროულ ცხოვრებაზე შექმნილი სამკარიანი რომანი „მთვარის მოტაცება“, ქართული რომანისტიკის ერთ-ერთი საუკეთესო მიღწევა. მწერლის სტილურ-ენობრივმა ძიებებმა განსაკუთრებული ზეგავლენა იქონია ჩვენს სამწერლო ცხოვრებაზე, თავგადაკლულმა მცდელობამ - შემოქმედებითაც და თეორიულადაც ემტკიცებინა და დაედასტურებინა სტილიზაციის დიდი უაღრესი აუცილებლობა - ბევრწილად განსაზღვრა მწერლობის სასიცოცხლო ძარღვის შენარჩუნება და ძალდაუტანებლად გაუგვიდა გმირობას“ (ჩხეიძე, 2015: 85).

რომანი 1933-34წ.წ. დაიწერა, იბეჭდებოდა „მნათობში“, წიგნად გამოიცა 1936 წელს (მოქმედება ხდება 1931 წლის აპრილიდან 1932 წლის აპრილამდე, გიორგობა - 23 აპრილი (ძვ. სტ.) კრავს სიუჟეტს). საბჭოთა კრიტიკამ მწერალი „ნაციონალისტად“, „ფაშისტად“, „კონტრრევოლუციონერად“ მონათლა.

სოსო სიგუას ლაპიდარული დეფინიციით, „მთვარის მოტაცება“ იყო მომავალი კატაკლიზმების საოცარი წინათგრძნობა, „დიდოსტატის მარჯვენა“ - ისტორიაში გადატანილი 1937 წლის მოდელი („ტირანი“ მეფისა და თავისუფალი ხელოვანის დაპირისპირება, დასრულებული ხელოვანის დაღუპვით) (სიგუა, 1990: 6).

მეოცე საუკუნის ოციანი-ოცდაათიანი წლების მიჯნა უმძიმესი პერიოდი იყო ქართული საზოგადოებისათვის. ეს ჟამიანი ჟამი „ეპიური მასშტაბურობით“ (ჟღენტ, 1973: 25) აღწერა მწერალმა.

რომანის „მრავალ შენაკადად განშტოებულ სიუჟეტურ მდინარებაში“, სხვა შრეებთან ერთად, წარმოჩნდება მითოსურ-ფოლკლორული შრე. ს. სიგუა წერს: „კონსტანტინე გამსახურდია შემოქმედებით, მსოფლმხედველობით, სტილით დაკავშირებული იყო გერმანულ კულტურასთან, ძველ ქართულ და ელინურ

სამყაროსთან“ (სიგუა, 1990: 6).

30-იანი წლები ის ჟამია, როდესაც ისეთ პატრიარქალურ, წმინდა კუთხეშიც კი, როგორც სვანეთია, ჩნდება „მოლაპარაკე ხე“ – (ბოძზე დამაგრებული რეპროდუქტორი), როგორც სიმბოლო ცივილიზაციისა, კულტურასთან დაპირისპირებული პარადიგმა. მითოსური შრეებიც, საბჭოთა მკვლევრის, ბესო ჟღენტის თვალსაზრისით, „გააზრებულია საუკუნის მწვავე კონფლიქტების ასპექტში.“ ტენდენციური, კონიუნქტურული მკვლევარიც კი მართებულად შენიშნავს, რომ „თუ მოვინდომებთ მთვარის მოტაცების“ მხატვრულ-სტილისტური ბუნების ილუსტრირებას, დაგვჭირდებოდა თითქმის მთელი რომანის ციტირება“ (ჟღენტი, 1973: 27).

ათტომეულის პირველი ტომის წინასიტყვაობაში ქართული საბჭოთა კრიტიკის „ფლაგმანი“ ბესო ჟღენტი ეპოქისათვის დამახასიათებელი კონიუნქტურული პათოსით ჰყვება ტექსტის ლაპიდარულ შინაარსს, მწერლის პოზიციისაგან აბსოლუტურად განსხვავებულია პოზიცია მკვლევრისა, მაგრამ ინტელექტუალმა მკითხველმა თანადროულ ეპოქაშივე სწორად განსაზღვრა ტექსტის იდეაცა და მხატვრული მიზანდასახულობაც. თუ ყურადღებით წავიკითხავთ „მთვარის მოტაცების“ ბესო ჟღენტისეულ (გამსახურდი, კ. ათტომეულის წინასიტყვაობა, 1973, 24-32) და სოსო სიგუასეულ ანალიზს (სიგუა ს. 1990:7), იქნებ, გვეგონოს, რომ სხვადასხვა ნაწარმოებზეა საუბარი, იმდენად განსხვავებულია აღქმის რაკურსიც და კონცეპტიც.

სოსო სიგუას უაღრესად მნიშვნელოვანი და საგულისხმო დაკვირვებით, „მთვარის მოტაცების“ ლირიკული ინტონაცია, რომელსაც კვებავდა ძველქართული მეტყველება, ნიცმეს სტილი, მეგრული სიმღერების სილბო, უახლოვდება გალაკტიონ ტაბიძის დ ი ო ნ ი ს უ რ - ა პ ო კ ა ლ ი პ ს უ რ ი ე ფ ე მ ე რ ე ბ ი ს რკალს. რომანი აღსავსეა კონკრეტული მშობლიური რეალიებით, ზმანების ნისლეული ახვევიათ, რასაც ჩვენამდის მოაქვს უძველესი მ ი თ ე ბ ი, ლ ე გ ე ნ დ ე ბ ი, რ ი ტ უ ა ლ ე ბ ი...“ (სიგუა, 1990:6).

მკვლევრისავ თვალსაზრისით, რომანში „ანტიკური ბედისწერა (თარაშისა და არზაყანის მსოფლმხედელობრივი კონფლიქტი - ნ. კ., მ.თ., მ.ტ.) პოლიტიკად არის ქცეული, განაგებს ადამიანთა ცხოვრებას, მიჰყავს ისინი გამარჯვების ან დაღუპვისაკენ“, დავძენთ, რომ „გამარჯვებაცა“ და „დაღუპვაც“ აქ ფრიად ფარდობითი კატეგორიებია.

კრიტიკოსი მართებულად უთითებს, რომ საბედისწერო (თუ ბედისწერული) კონფლიქტის მიზეზი ის არის, რომ „ერთი [თარაში], „უდროობის გმირი“, ხურავს გვაროვნული ისტორიის სახელოვან მატთანეს, მეორე კი [არზაყანი] - იწყებს.“ მნიშვნელოვანია ის ასპექტიც, რომ ეს ანტიპოდური წყვილი ცნობიერად განსხვავებულია, ა რ ა ც ნ ო ბ ი ე რ ა დ კ ი - მსგავსი.

არზაყანი „ახალი“ ძალაა, უკეთ - მოძალადე, რევოლუციის ქმნილება და სახე-ხატება, თარაში - სიძველე, ტრადიცია, კულტურა, მელანქოლია, დეკადანსი... როგორც მიხეილ ჯავახიშვილი წერდა, „ჯაყო ბიოლოგიაა, თეიმურაზი - ესთეტიკა.“ „მთვარის მოტაცებაში“ „ესთეტიკა“ თარაშის პიროვნებაშია პერსონიფიცირებული, „ბიოლოგია“

- არზაყანისა. მათი კონფლიქტი თამარის პიროვნებასთან მიმართებაში აღწევს კულმინაციას (შემთხვევითი როდია თამარის გენეტიკის ხაზგასმა - თამარი თავადის და მღვდლის ასულია. მარინა ცვეტაევა იმავე ისტორიულ ეპოქასა და იმავე კონტექსტში იტყვის: «Уходящая Расса – спасибо тебе» (Цветаева, 198: 289).

თარაშიცა და თამარიც „რეკოლუციის საქაჯავში“ (მ. ჯავახიშვილი) მოხვედრილი „წარმავალი რასაა“ (საინტერესოა, რომ „თავადი ქალი მაიას“ სცენურ-დრამატურგიულ ვარიანტს ლეო ქიჩელმა „ბედი წარმავალთა“ უწოდა - ნ. კ.).

არზაყანი რეკოლუციის, დაუნდობლობის, სისხლის, ძალადობის პერსონიფიკაციაა - კაც ზვამბაიას სიზმარში იგი ინცესტს ახორციელებს, რეალურად კი, ოდნავ მოგვიანებით, კლავს მამას. ბოლშევიზმის პერსონიფიკაცია არზაყანი ინცესტით წაბილწული და მამისმკვლეელია, ძაბულის ძალად გამბახებელი (იქვე გდია მამის ძვლებით სავსე ხურჯინი) - გამსახურდიასეული პარაბოლა გამჭვირვალეა და მამხილებელი.

„ინცესტიც ძალაუფლების სიმბოლოა, აკრძალულის გადალახვა, გზა მშობელი დედის დაუფლებიდან - მშობელი მიწის დაუფლებამდე. გავიხსენოთ იულიუს კეისრის შემზარავი სიზმარი რუბიკონის გადალახვისას და შევეუთანადოთ საქართველოს 1921 წლის ტრაგედიას“ (სიგუა, 1990: 11).

თარაშის ყოფიერება თითქოს იმთავითვე განსაზღვრულია მითოლოგიური მოირათი - „თარაშის შორეული წინაპარი - ვარდან ემუხვარი ხმლით იპყრობდა კარნუ-ქალაქს, რისთვისაც თამარ მეფემ უბოძა სამკვიდრო ეგრისწყლიდან კილასურამდის, მაგრამ იგივე ვარდანი დაწყევლა კათალიკოსმა ფსალმუნის ას და მერვე (108-ე) ლექსით, როგორც 700 წლის შემდეგ - ტარიელ შერვაშიძემ - თარაში... ემხვარების დასაბამი და დასასრული წყევლით არის დალდასმული - გვარს საუკუნეების მანძილზე სდევს არა მხოლოდ მეომრული სული, არამედ - წყევლით მოგვრილი ნევროზი და მელანქოლია. თარაშის იდეალია ბიძა - ერამხუტი, შამილის თანამებრძოლი რუსთა წინააღმდეგ“ (სიგუა, 1990:7).

სოსო სიგუასავე დაკვირვებით, არამხუტ(უ) ამირანის მეგრული ეკვივალენტია, „თარაშის მრავალპლანიანი სულის ერთ-ერთი ჰიპოსტასი ა მ ი რ ა ნ ი ა, ძველი საქართველოს მუდმივი ტანჯვის ხატი.“

მოირა-ფატუმის (ბედისწერის) სიმბოლოა რომანში ენგურის ხატებაც, პარადიგმა, რომელიც რომანის ექსპოზიციის ჩნდება და ფინალურ პასაჟებშიც. ტექსტის დასაწყისში კაც და არზაყან ზვამბაიები მშვიდობიანად გადალახავენ ბობოქარ მდინარეს, ფინალში კი - თარაში ილუპება[შდრ. „ანა კარენინას“ ექსპოზიცია და ფინალი - მსგავსი პასაჟი - მატარებლის ქვეშ მოყოლილი „მგზავრი“ - ექსპოზიციის ანა, ფაქტობრივად, „ხედავს“ თავის მომავალს, მაგრამ, რასაკვირველია, ვერ განჭვრეტს].

აბსოლუტურად განსხვავებულია ენგურის გადალახვა-ვერგადალახვის ინტერპრეტაცია საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა კრიტიკაში. შევადაროთ:

ბ. ჟღენტი: „რომანის პირველ თავში ადიდებული ენგურის მძვინვარე ტალღებს ებრძვიან ოქუმიდან ზუგდიდს მიმავალი კაც და არზაყან ზვამბაიები. მათ გადალახეს ორთაბრძოლის სიძნელე და მშვიდობიანად მიაღწიეს ნაპირს. რომანის ფინალურ

სურათში იმავე ენგურის ტალღებმა ჩანთქეს თარაშ ემხვარი. ეს ორი ანალოგიური, მაგრამ ურთიერთსაწინააღმდეგო შედეგით დამთავრებული სურათი გვიჩვენებს, თუ როგორი განსხვავებული ბედი განუშადა ჩვენმა დიდმა რევოლუციურმა ხანამ [კონიუნქტურული ხარკი - ეპოქას - ნ. კ.] არზაყან ზვამბაიას და თარაშ ემხვარს, როგორც სხვადასხვა სოციალურ ტიპს“ (ყდენტი, 1973: 31).

ს. სიგუა: „თარაშ ემხვარის სულში წარმართული ლხენაა ჩაჭრილი, ეტრფის წმინდა გიორგის, რომლის სახელქვეშ ძველქართული მთვარი ს ღვთაება იგულისხმება. წმინდა გიორგი იყო გამოსახული ფეოდალური საქართველოს დროშებზე, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გერბზე... მთვარის მოტაცება ნიშნავს, რომ ენგურმა (რევოლუცია, აქერონტი) ჩანთქა მთვარე - წმინდა გიორგი (ღვთაებრივი ნათელი) ანუ თარაშმა დაკარგა დამოუკიდებელი საქართველო, ისტორიული - წარმართულ-ქრისტიანული წარმოდგენებით აღვსილი - სიცოცხლის მთავარი მიზანი“ (სიგუა, 1990: 7).

თარაშის იდეალი (ისევე, როგორც კონსტანტინე სავარსამიძის თუ სტივენ დედალუსისა - ნ.კ.) ელიზური, ანტიკური კულტურა და ცხოვრების წესია (თარაშის სიტყვებით, „ხელახალი გაბარბაროსება.“ ბაკ მალიგანიც ეუბნება სტივენს „ულისეში“ მე და შენ თუ ვუშველიდით ამ კუნძულს (ირლანდიას) – „გავაელინურებდითო“) (ჯოისი ჯ., 2015).

თარაშის სულიერი დამაბუნების მრავალთაგან ერთ-ერთი მიზეზი მისი დისერტაციის დაწუნებაცაა თბილისის უნივერსიტეტში. დისერტაციის თემაა „კოლხური ფეტიშიზმისათვის“ - ანუ ევროპის უნივერსიტეტ(ებ)დამთავრებული ქართველის კვლევის სივრცე წარმართული კოლხეთის ძველთუძველესი კულტურაა, რაც, ბუნებრივია, აბსოლუტურ წინააღმდეგობაში მოდის სტალინის ეპოქის სულისძვრასთან.

არც სვანურ პატრიარქალურ სივრცეს (ქორა მახვშის კომქს) ინდობს ცივილიზაცია (არზაყანი წილს დაიდებს მახვშის დალუპვაშიც), ბოლშევიზმის მანქანა. მეზირის (ფუძის მფარველი ტოტემ(ური) გველის) მოკვლა პარაბოლური დეტალია „მთვარის მოტაცებისა.“ ბუნებრივია, ეს მკვლელობა აბსოლუტურად განსხვავებულია ნოველა „ტაბუში“ მორიელის მოკვლისაგან.

ასევე პარაბოლურია ბოლშევიკ არლან არენბას მიერ სოფელ დურიფში ხუთასწლოვანი ტოტემური მუხის მოჭრა (პარაბოლურად - ფესვების განადგურება).

ტოტემური მუხაც, მეზირიც კულტურის არქექტიპული ენიგმებია. კაც ზვამბაია ცივილიზაციას უფრთხის, ეწინააღმდეგება - ტფილისზე ამბობს, „ტფილისში არიანო უღმერთოები და საკატორღე ხალხი, ტიფიც იქიდან იწყებაო პირველად.“

ს. სიგუა საგანგებოდ უთითებს, რომ კაც არასოდეს ახსენებდა „ბოლშევიკს“ - მისთვის ეს ცნება ტაბუირებულია (გავიხსენოთ ნოველა „ტაბუს“ კონცეპტი - რომ „სახელმა სახე არ გამოიხმოს“).

ცივილიზაციის პარაბოლურ სახედ რომანში სვანეთში ლალუმებით აფეთქებული ხეობები ჩნდება [მსგავსია კონცეპტები მიხეილ ჯავახიშვილის „თეთრი საყელოსი“, გრიგოლ რობაქიძის „ჩაკლული სულისა“ და „ენგადისა“].

ს. სიგუა წერს: „მწერალი თავის თვალსაზრისს გვისაბუთებს მითოსური და

ისტორიული ალუზიებით და პარალელებით, არქექტიპების, ტოტემებისა და ჰიპოსტასების სისტემათა თხზვით, ცნობიერის ფსიქოლოგიზმს ერთვის არაცნობიერის ფსიქოლოგიზმი“ (სიგუა, 1991: 10).

მამის მკვლელობა (შდრ. სტალინის სიძულვილი მამისადმი, ბოლშევიკების მიერ მეფის ოჯახის ამოწყვეტა, სოციალ-დემოკრატიების მიერ ილიას მკვლელობა) პატრიარქალობის, კულტურის მკვლელობაა (ს. სიგუას დაკვირვებით, „თარაში მამის ერთგული შვილია, არზაყანი - ახალი ღვთაების ხატება“).

მითოლოგიისავე პრინციპით, მამის მკვლელობის შემდეგ ძმები ერთმანეთს დაერევიან - ეს სქემა „მთვარის მოტაცებაშიც“ იკვეთება, ახალი „ბელადი“ უნდა გაჩნდეს. მაუზერი (არზაყანი) კალამს (თარაში) დაჯახნის, ამ (ბოლშევიკურ) სივრცეში მაუზერიანი კაცია გამარჯვებული (თეიმურაზიც ამბობს, „რაც ამათ [ბოლშევიკებს] სჭირდებათ, მე არ ვიცი, რაც მე ვიცი, ამათ არ სჭირდებათ“).

ჩეკისტი არზაყანის სახეში, სოსო სიგუას დაკვირვებით, სიმბოლურად განსახიერდება კაენის, ოიდიპოსისა და კეისრის არქექტიპული სახეები - „თავის ბუნებაში აერთიანებს მათ ცოდვასა და უმძიმეს დანაშაულს.“

საბჭოთა ეპოქაში ტექსტიდან ამოიღეს მამისმკვლელობისა და სიზმრისეული ინცესტის პასაჟები - იმდენად გამჭვირვალე იყო პარაბოლა (კაც ზვამბაიას დატირების სცენა ფოლკლორისა და მითოლოგიური წარმოდგენების ბრწყინვალე ანარეკლია).

ტარიელ შერვაშიძის, ლუკაია ლაბახუას, ბოლოს კი თარაშის დაღუპვით იგავურად მინიშნებულია, რომ ბოლშევიზმი ებრძვის, ანადგურებს პატრიარქალურს, ისტორიულს, მითიურს, ტრადიციულს, წმიდათაწმიდას. „ახალმოწყესთა“ (ასე იხსენიებდა ბოლშევიკებს ოთარ ჩხეიძე) ზეობა დამღუპველია (დ. ბენაშვილი პარალელს ავლებს ლუკაია ლაბახუასა და კვაზიმოდოს შორის (ბენაშვილი, 1967, 293).

სტალინის ტოტემური არსი რომანშიც გაილანდება. კრიტიკოსები აღნიშნავენ თარაშის ამბივალენტურ მიმართებას ბელადისადმი [როგორც პიერ ბეზუხოვსა აქვს გაორებული დამოკიდებულება ნაპოლეონისადმი რომანში „ომი და მშვიდობა“ - ნ. კ].

„თარაშმა კარგად იცის, რომ სწორედ სტალინის „წყალობით“ განადგურდა მისი ოჯახი, გააქციეს უცხოეთში, ჩასვეს ციხეში, აუწერეს მამულები, დაუწუნეს ნაშრომი, მოუჭრეს მომავლის გზა, საქართველოს ხელახლა დაადგეს მონობის უღელი, მაგრამ სტალინში ხიბლავს (!!) „ძლიერება და მშვენიერება“, როგორც რომანტიკოსსა და მჭვრეტელს... ძლიერი თავისთავად არის მშვენიერი, რადგან ბედისწერის ურჩია ან თავად არის ბედისწერა.“

ზემოთქმულის საფუძველად კრიტიკოსი ს. სიგუა მიიჩნევს ე.წ. „ამორ ფატის“ პრინციპს: „Amor fati“-ისადმი ინტერესი ვლინდება ძლიერი პიროვნების კულტით, რასაც, ერთი მხრივ, მივყავართ ნიცშეს ზეკაცთან, მეორე მხრივ - ბერძნულ ესთეტიზმთან“ (სიგუა, 1990, 13).

მწერალი, რასაკვირველია, პარაბოლურად მიგვანიშნებს პერსონაჟის ცდომილებას - „გმირი“ დიქტატორად, ტირანად ტრანსფორმირდება. ამავე პრინციპს („ამორ ფატი“) ეფუძნება გრიგოლ რობაქიძის დითირამბები ჰიტლერისა და მუსოლინისადმი.

მკვლევარი ამ ამბივალენტურობას ხსნის „ჰიპერტროფირებული ოცნებით

ქართული სულის ძლიერებაზე.“

ფოლკლორულ-მითოლოგიური პლასტები რომანში განსაკუთრებული სიმძაფრით ვლინდება პასაჟებში: „ერგეაშვა“, „ნაბუქოდონოსორის სიზმარი“, „ლუკიას გაცხენება“, „ქრისტეს მიერ რეგენი ლუკია ლაბახუა“, „ჭადრების ქება“, „მწვანე ცხენი“ ... ტექსტში უთვალავი არქეტიპული პასაჟია „ჩაბნეული.“

ესეში „მთვარის მოტაცების“ რუსული თარგმანი“ სოსო სიგუა წერს: „ოიდიპოსის კომპლექსის“ გარეშე არ შეიძლება „მთვარის მოტაცების“ სრული გააზრება... კაც ზვამბაიას მოკვლით არზაყანმა მოკლა არა მხოლოდ ხორციელი მამა, არამედ - წ ა რ მ ა რ თ უ ლ - ქ რ ი ს ტ ი ა ნ უ ლ ი ს ა მ ყ ა რ ო, მ ვ ე ლ ი ქ ვ ე ყ ა ნ ა, ინცესტიტა და მამისმკვლელობით არზაყანი თავად იქცა ახალ ღვთაებად, რადგან მან, „ძმების“ სახელით, გაწირა მამა, როგორც კ რ ო ნ ო ს მ ა, როგორც ზ ე ვ ს მ ა [შდრ. ჰესიოდეს „თეოგონიის“ კონცეპტები] (სიგუა, 1991, 654).

„დევის ქვაბი“, სადაც არზაყანს მამა შემოაკვდა, ასევე მითოსური ლანდშაფტია.

მითოსურია პასაჟი კოლხთა მიერ თავისი მიცვალებულების ხეთა კენწეროებზე დაკიდების შესახებ [არქეტიპი - აპოლონიოს როდოსელის „არგონავტიკა“].

მატარებლის გვირაბში შესვლა ჰადესში სიკვდილის საუფლოში შესვლაა. ს. სიგუას აზრით, ეს იგივე „სექსუალური მისტერიაა, წიაღთან დაბრუნება და არა მხოლოდ ვნებათა დაცხრომა“ (სიგუა, 1991, 669).

უსასრულოდ შეიძლება საუბარი რომანის მითოსურ-ფოლკლორულ არქეტიპებზე.

სოსო სიგუა თვლის, რომ „მწერალი ისწრაფოდა პ რ ა ქ ა რ თ უ ლ ი ყოფიერებისა და ცნობიერების აღსადგენად, ქართული ეროვნული ხასიათის დასადგენად და თანამედროვე მასალით ქმნიდა მ ი თ ო ს უ რ რომანს“ (სიგუა ს., 1991, 656).

დავით თევზაძე თარაშის ხასიათის კიდევ ერთ არქეტიპულ ნიუანსზე მიუთითებს - „ჰამლეტურ ასპექტს“, „გამოუვალ პესიმიზმს“ (თევზაძე, 1996, 17).

ეპოქის კონტექსტის გათვალისწინებით, ეს პესიმიზმი აბსოლუტურად გასაგებია...

ლიტერატურა:

1. ბენაშვილი დ., კრიტიკული ნარკვევები, თბ., 1967;
2. თევზაძე დ., კონსტანტინე გამსახურდია და თანამედროვეობა, თბ., 1996;
3. ჟღენტი ბ., კონსტანტინე გამსახურდია (ლიტერატურული პორტრეტი) წიგნში კონსტანტინე გამსახურდია, თხზულებათა ანტომეული, ტ. 1, თბ., 1973;
4. სიგუა ს., „მთვარის მოტაცება“ - ეპოქის დოკუმენტი წიგნში კონსტანტინე გამსახურდია, მთვარის მოტაცება, წინასიტყვაობა, თბ., 1990;
5. სიგუა ს., მარტვილი და ალამდარი, 1, თბ., 1991;
6. ჩხეიძე რ., ქართული მწერლობა თვალის გადავლებით, თბ., 2015;
7. ჯოისი ჯ., ულისე, თბ., 2015;
8. Цветаева М., Избранные сочинения в 2-х томах, т.1, М., 1988.

“Concepts of Konstantine Gamsakhurdia`s “Moon`s Abduction”

Kutsia Nana
Todua Miranda
Turava Marine
Sokhumi State University

Abstract

“Moon`s Abduction” by Konstantine Gamsakhurdia is a very important text written in the Soviet Georgia. The writer created monumental literary landscape in the period of so called “socialist realism” literary style.

The novel makes a great demand on the reader`s erudition, on his capacity to understand the complex allusions, literary, philosophical and mythological, that characterize Gamsakhurdia`s prose.

The present article deals with the world-outlook of Soviet and Post-Soviet literary critique – on the background of the publicistic letters of the outstanding critics Beso Zhghenti and Soso Sigua.

The novel clears up the writer`s attitude to the revolution, socialism, collectivization of agriculture, person`s role as a member of society.

The Soviet and Post-Soviet critics world-outlooks are absolutely different.

By the Soviet critic (Beso Zhghenti) the novel is an excessive apologia of Soviet system, of Soviet state-building, a positive character (hero) is Arzakan Zvambaia, the security officer, the official of Cheka, Bolshevism is better than traditional life of Georgia, civilization is better than culture.

By the Post-Soviet world-outlook (Soso Sigua) the novel is a reflection of tragedy of the Georgian nation (because of negation of Georgian traditions, unique Georgian culture), a positive character is a prince Tarash Emkhvari, cultural and well-educated person; Bolshevism is tragedy.

Literary, philosophical and mythological allusions characterize Gamsakhurdias literary heritage (verses, short-stories, novels).

The article deals with the world-outlook of the author. The official of Cheka Arzakan is a patricide, another official Arlan cut the centuries-old sacral tree - Bolshevism hates roots and traditions.

There are a lot of mythological characters reflected in the novel (Aramkhutu-Amirani, Sacral-tree, Mezir – Sacral serpent...). A reader feels the influence of Nietzsche and Bergson world-outlook, passages from Hesiod`s “Theogony” and Apollonios from Rodos “Argonautica.”

The novel of Konstantine Gamsakhurdia is one of the best reflections and the best samples of Georgian novel of the 30s of the 20th century epoch.

Key words: Novel, Socialist Realism, Soviet and Post-Soviet Critics, Epoch, Myths.